

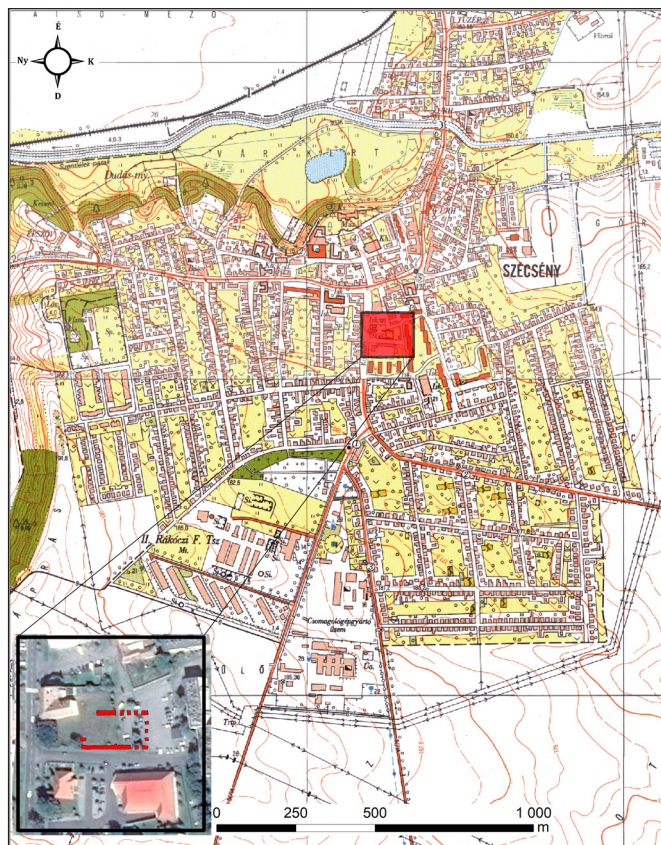
EGY KORA ÚJKORI TEMETŐ FELTÁRÁSA SZÉCSÉNYBEN

LÍBOR CSILLA – LACZKÓ VIRÁG – ZSIGA-CSOLTKÓ EMESE – BALOGH BODOR TEKLA

Magyar Régészet 9. évf. (2020), 1. szám, pp. 30–34. doi: <https://doi.org/10.36245/mr.2020.1.7>

Szécsény belvárosában az elmúlt években jó néhány régészeti feltárássra került sor, amelyek elsősorban a középkori templomhoz kapcsolódtak, vagy a település nyomait, maradványait hozták felszínre. 2019 júliusában a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Örökségvédelmi Igazgatósága megelőző feltárást végzett a Szécsény-Kossuth út 4. régészeti lelőhelyen. A lelőhely az egykori középkori várostól pár száz méterre délre található, a mai belvároshoz közel (1. kép). A feltárt több száz sír egy olyan korszak régészeti emlékeit mutatja be, amelyből eddig kevés temetőt tártak fel, így a szécsényi megfigyelések, leletek messze túlmutatnak a helytörténeti jelentőségükön.

A temető feltárását többek között az tette lehetővé, hogy bár a város ezen része már körbeépült az évek során, ám a mostani ásatási területen nem épületek, hanem egy beton parkoló helyezkedett el. A lelőhely ennek ellenére bolygatott volt, a közművek korábbi kiépítése előzetes feltárások nélkül történt meg. Az 1800-as évek bolygatásairól szintén olvashatunk, de régészeti dokumentáció nincs róluk.

1. kép. Az ásatás területének elhelyezkedése Szécsényben

A KUTATÁSTÖRTÉNET

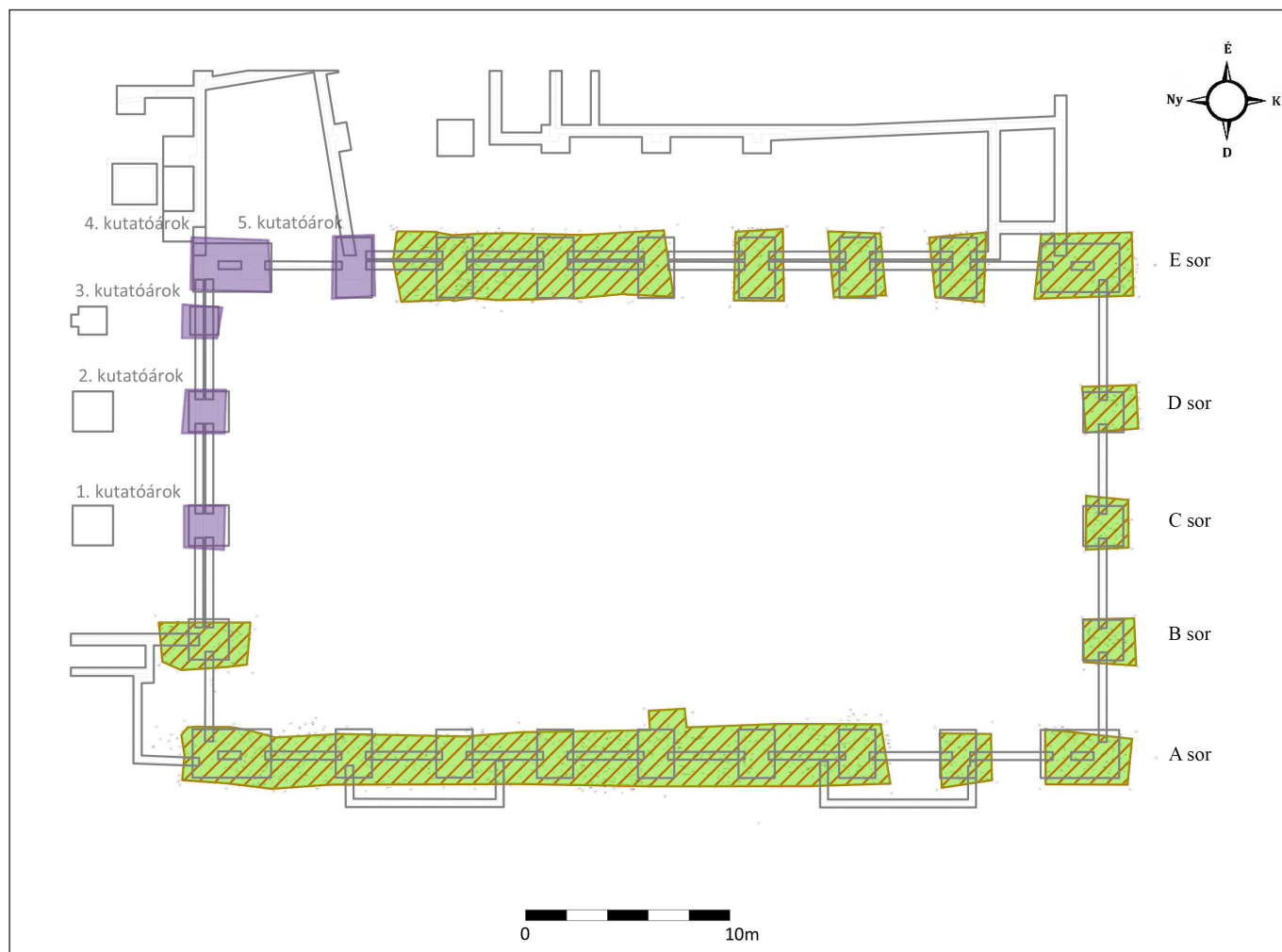
Elsőként – még az 1860-as években – Kubinyi Ferenc írt egy pinceásáskor előkerült temetőrészletről ezen a területen (GALCSIK, 2010, 158). A jelentésében több tárgyról is említést tett, melyeket a 16. századra keltezett, ezekről azonban más információ nem tudható (IPOLYI, 1963, 22). Az 1900-as évek végén további építkezések során újabb sírokat bolygattak meg; egy csecsemősírról Majcher Tamás részletesebben is írt (MAJCHER, 1993).

Megelőző feltárássra 2009-ben került sor a Kossuth Lajos–Sas utca sarkán épülő Penny Market áruház kivitelezése kapcsán. A Kubinyi Ferenc Múzeum végezte el az ásatást Zandler Krisztián vezetésével, melynek eredményeiről 2011-ben az ELTÉ-n egy szakdolgozat született Bercsényi Kinga tollából (BERCSÉNYI, 2011).

A 2019-BEN FELTÁRT TEMETŐRÉSZLET

A mi kutatásunk a lelőhely közepén, valamint a temető északkeleti végénél zajlott (2. kép). A mostani építkezés a kora újkori temetőt nem bolygatta meg a teljes felületén, régészeti szempontból csupán a 28 darab oszlophely területe volt érintett, amelyekre az általános iskolai tornacsarnokot építik majd a jövőben. Ezek körülbelül 240×350 cm-es, négyszögletes alapú, 2 méter mély pillérhelyek voltak.

2019-ben próbafeltárással zajlott a területen, melyet a Dornyay Béla Múzeum képviseletében Horváth Tünde régész végzett el. Mi 2019 júniusában 23 pillérhelyet tártunk fel, melynek során 286 sír- és 2 objektumszám került kiosztásra. Mindegyik pillérhelyen találtunk sírokat, melyek intenzitása változó volt. Az

2. kép. A 2019-es ásatás a lelőhelyen. Lila szín: Horváth Tünde próbafeltárása 2019-ben; zöld szín: a MNM RÖG megelőző feltárása 2019-ben

„A” sorban elhelyezkedő pillérhelyekben akár 4–5 rétegben is összezsúfolódtak a sírok, míg az „E” sorban előfordult, hogy csupán 1–2 rétegben temetkeztek. A feltárás során bizonyossá vált, hogy a tornacsarnok egy kora újkori temetőre épül majd.

A sírok szinte mind NY–K-i tájolásúak, nagyon kis számban fordult elő ettől eltérés. A többrétegűségéből fakadóan a teljesen ép sírok száma viszonylag alacsony. Sok esetben egymást vágják a sírok, és emiatt lettek megbolygatva. Csak a felső rétegekben látható a nyoma annak, hogy egykor ezen a részen is állhattak házak, mivel itt nem voltak konkrét sírfoltok, csupán csonthalmok, valamint szórványcsontokat találtunk.

A sírok nagy részénél a koporsó kiváló állapotban maradt meg, ezért a jövőben remélhetőleg az itt gyűjtött faminták elemzésére is sor kerül. Sikertült egy koporsófedél-maradványt majdnem teljesen egészben megtartanunk és felszednünk, amelyen a koporsó bronz szegecsekkel kialakított spirális díszítése figyelhető meg.

Bár a koporsók jó állapotban kerültek elő, körülbelül a sírok 80%-ában a csontok rendkívül rossz megtartásúak voltak, és sokszor csupán csontporként maradtak meg. Egyelőre ismeretlen okból néhány esetben viszont jó állapotú, teljes csontvázakat sikerült feltárnunk. Felmerül a kérdés, hogy mivel magyarázható a csontok ilyen rossz megtartása (fa koporsó jelenléte, koporsó belső borítása, szécsényi föld kémiai hatása, városi környezet).

A kutatás jelenlegi fázisában a részletes antropológiai vizsgálatok még nem történtek meg, azonban a nagyszámú gyermeksír jelenléte jól illeszkedik a korszak temetőire jellemző halandósági képre (LÍBOR, 2018). Mivel sajnos nem az egész temető került feltárásra – csak a pillérhelyekről vannak adataink –, ezért annak elemzési lehetőségei igen szűkösek.

A LELETANYAG

A temető leletanyagban gazdag, és megfelel a kora újkori jellegzetességeknek.

A feltárás során a 286 sírból 37 esetben sikerült pártára, vagy annak egykori jelenlétét igazoló leltre bukkannunk. Szórványként, illetve betöltésből további hat, eredetileg pártáról származó lelet is előkerült, melyek egyaránt tartozhattak a már azonosított vagy a még azonosítatlan darabokhoz. A párták néhány kivételtől eltekintve jellemzően jó megtartásúak (3. kép).

Öt sírban látszott egyértelműen, hogy ún. bogláros pártát találtunk. Kilenc sírban fémfonalas fonatokkal díszített, keretező szegélyű pártára, illetve annak maradványaira leltünk. Két esetben a pártá díszítését kizárólag a fémszálakból vert csipkék, fonatok adták, gyöngyöket, illetve egyéb díszítésre szolgáló szereleket nem fedeztünk fel. Az esetek többségében a pártákat különféle mintákat követve gyöngyökkel, flitterekkel, esetleg gránátköves szirmú virágokkal díszítették. Ezek közül kettőn ún. fémspirálok alkotta díszítéssel is találkozhattunk. Két sírban az előkerült párták egyedi kialakításúak voltak.

Ruházathoz köthető leletek több sírban is megfigyelhetők. Három sírból került elő jó megtartású fémszál textiltől készített felsőruházat, amelyeket sikerült úgy felszednünk, hogy a jövőben – reményeink szerint – az egész ruházat rekonstrukciója megtörténhessen. További három alkalommal került elő lábbelihez tartozó bőrmaradvány, és a lábbeli fém alkatrészei. Ugyan szerves anyag nem köthető hozzájuk, ám 11 alkalommal figyelhető meg a ruházathoz tartozó párizsi kapcsok és gombok sorban való elhelyezkedése, melyek számos adattal szolgálnak a viselet rekonstrukciójához (4. kép).

Több esetben találtunk ékszereket: hajtűket, gyűrűket. Összesen 20 db hajtű került elő, melyek végét a legtöbb esetben kisebb, valószínűleg díszítetlen gömbbel ékesítették, de előfordult granulációval díszített, nagyobb gömbbel lezárt hajtű is. Különlegesnek számít az a két gránátberakásos, aranyozott ezüst hajtű, amely a 12. sírban a koponya két oldalánál került elő. A tűrés ezüsből készült, amelynek a végére ráhúzták a kocka alakú aranyozott ezüst, áttört, gránátberakásos fejet, melynek a tetején lévő virág szirmaiba forrasztottak egy kicsi ezüstgömböt (5. kép). A hajviselethez köthető továbbá egy nagy méretű hajcsat, illetve egy kontyútű, melynek a kör alakú alapja és tűrésze került elő.

3. kép. A 205. sír bogláros pártájának részlete

4. kép. A 259. sír. Mellékletek: 1: pártá; 2: fűzőhöz tartozó fémkarikák; 3: négykarmos foglalatú gyűrű

5. kép. Aranyozott ezüst, gránátberakásos hajtű, 12. sír
(Fotó: Bicskei József)

A gyűrűk közül egyszerű nemesfém karikákat találtak a sírokban, valamint egy-egy gondosabban elkészített darab is előkerült. A leletanyag egyik legszebb darabja egy aranyozott ezüst, öntött, valószínűleg gránátberakásos gyűrű (6. kép). Az ékszer fején négykarmos, tokos foglalatban csiszolt gránátberakás helyezkedik el, foglalatonként egy-egy levéldíszítéssel. Szimmetrikusan öt ovális alakú csüngő kapcsolódik a gyűrűhöz, melyek végén szintén négykarmos foglalatban található gránátberakás. Sajnos az egyik csüngő korábban elveszett.

Számos lelet köthető a keresztény vallásossághoz: rózsafüzérek, ólomkeresztek és kegyérmék is előkerültek a sírokból. Kiemelkedően érdekes lelet is előkerült: egy aranyozott, belül csontmerezítővel ellátott medál. A feltárás során a medál sajnos szétnyílt, ám így láthatóvá vált egy apróra összehajtogatott, német nyelvű, nyomtatott bibliarészlet (7. kép).

A temető pontosabb datálásában segíthetnek majd az előkerült érmék, melyeket főleg gyermeksírokba helyeztek. Sajnos az erős korrodálódás miatt ezek azonosítása a helyszínen – restaurálás előtt – nem valósulhatott meg. A korábbi kutatási eredményekkel összhangban (BERCSÉNYI, 2011, 52–54) inkább a kora újkorra datálható temető került elő ezen a területen. Mivel a városban történő temetkezés Mária Terézia ideje alatt megszűnt, a temető keltezése ennél korábbra tehető. Úgy látszik, hogy annak használata viszont egészen az 1700-as évek közepéig tartott.

Találtunk néhány kimeszelt aljú sírt is, és mivel a területen az 1680-as évekből van tudomásunk nagyobb pestis-, illetve egyéb járványokról, ezért valószínűleg ebben az időben a temető már használatban volt. Ugyan nem történt meg a leletek feldolgozása, de a mostani eredményeink alapján az 1600-as évek végére és az 1700-as évek első felére datálható ez a temetőrészlet.

6 kép. Aranyozott ezüst, gránátberakásos, csüngős gyűrű, 44. sír (Fotó: Bicskei József)

7 kép. A medálból előkerült német nyelvű, nyomtatott bibliarészlet (Fotó: Bicskei József. Mai magyar fordításban: „...a saját világába jött, de az övéi nem fogadták be őt. Akik pedig befogadták, azoknak hatalmat adott arra, hogy Isten gyermekeivé legyenek; mindazokat, akik hisznek az ő nevében, akik nem vérből, sem a test, sem a férfi akaratából, hanem Istentől születtek.” (János 1, 11–13.)

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében a temetőrészlet leletanyagban gazdag, és azok többsége igen szép állapotban maradt meg. Úgy véljük, hogy a szécsényi temető feldolgozása kiemelkedő információkat adhat hozzá a korszak eddigi kutatástörténetéhez.

Korábban a temető sűrűsödését a 2009-es ásatás területén feltételezték, míg azonban a 2009-es ásatás során 525 m²-en 120 sír került elő (BERCSÉNYI, 2011, 19–20), addig mi fele akkora területen 286 sírt tártunk fel. Ez a különbség abból is adódhat, hogy eltérő szempontok szerint osztottuk ki a sírszámokat, hiszen mi sok esetben az egyedül álló koponyáknak, illetve az üres síroknak is külön számot adtunk.

A temető kiterjedése feltehetően nem ér véget ott, ahol a kivitelezés zajlott annak ellenére, hogy ritkulás vehető észre a terület északkeleti sarka felé haladva. A korábbi emlékek alapján a mostani ásatási helyszín-

től körülbelül 100 méterrel északabbra, a Palóc Áruház alatt csontokat találtak, ami feltételezi, hogy ebben az irányban akár idáig is kiterjedhetett a temető (BERCSÉNYI, 2011, 18). A sűrűbb részek egyértelműen a mostani ásatástól délre helyezkedhettek el a mai Penny Market áruház épületének irányába. Nyugat felé valószínűleg a Kossuth utca jelentette a temető végét. Déli irányban Zandler Krisztiánék kutatása alapján, Bercsényi Kinga szerint a Magyar utcáig terjedhetett a temető (BERCSÉNYI, 2011, 17–21).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet mondunk Sebe Krisztiánnak (Jánosik Kft.), Horváth Tündének, valamint Guba Szilviának (Kubinyi Ferenc Múzeum).

AJÁNLOTT IRODALOM

Lengyel, B. (2019). Pártás kislány a hódoltság korából. A gödöllői párta rekonstrukciója [Fetița cu cunună din epoca ocupației otomane. Reconstrucția cununii din Gödöllő]. *Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 19, 19–26.

Mérai, D. (2008). Ethnic and social aspects of clothing: The archaeological evidence in Early Modern Hungary. *Annual of Medieval Studies at the CEU* 14, 81–107.

Mérai, D. (2010). “The True and Exact Dresses and Fashion”: Archaeological Clothing Remains and their Social Contexts in Sixteenth- and Seventeenth-century Hungary. *Archaeolingua Central European Series* 5. Budapest: Archaeolingua.

Ritoók, Á. & Simonyi, E. (2005). „...a halál árnyékának völgyében járok”: A középkori templom körüli temetők kutatása. *Opuscula Hungarica* 6. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum.

Zay, O. (2015). „Tegnap még lány vala, most immár kontya vagyon”: Női haj- és fejviseletek a kora újkorban [„Gestern was sie Mädchen, jetzt trägt sie nummehr einen Dutt”: Haar- und Kopftrachten der Frauen in der Frühneuzeit]. In Szöllösy Cs. & Pokrovenszki K. (szerk.), *Fiatal Középkorosi Régészek VI. Konferenciájának Tanulmánykötete* (pp. 205–222). Székesfehérvár: Szent István Király Múzeum.

BIBLIOGRÁFIA

Bercsényi, K. (2011). Szécsény kora újkori temetője (Szakdolgozat). Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.

Galcsik, Zs. (2010). Kubinyi Ferenc jelentése az 1862-ben Szécsényben és környékén talált régiségekről. In Szenográdi F. (szerk.), *Szécsényi kalendárium a 2010-es esztendőre*. Szécsény.

Ipolyi, A. (1863). Magyar régészeti Krónika. *Archaeologiai Közlemények* 3, 169–179.

Líbor, Cs. (2018). Mit mesélnek nekünk a gyermeksírok? Balatonszárszó-Kis-erdei-dűlő középkori temetőjének példája alapján [What’s the story of children from medieval times?]. In Ringer, I. (szerk.), *Fiatal Középkorosi Régészek VIII. Konferenciájának Tanulmánykötete* (pp. 95–107). Sátoraljaújhely: Petőfi Irodalmi Múzeum – Kazinczy Ferenc Múzeum.

Majcher, T. (1993). Szécsény közigazgatási egység középkori régészeti topográfiája (Szakdolgozat). Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.